

Розділ: Психодіагностика

УДК 159.9.072

Розробка та апробація авторської методики діагностики авторитарності особистості

Бік К.В.

У статті представлені результати розробки теоретичної моделі та її емпіричної перевірки методики дослідження авторитарної спрямованості особистості. У дослідженні представлено стандартизація методики «Опитувальник авторитарної спрямованості особистості», визначені її валідність та надійність. Встановлені зв'язки між когнітивним, афективним та конативним компонентами авторитарної спрямованості толерантністю у спілкуванні та авторитарністю особистості.

Ключові слова: авторитарна спрямованість, психометричні дослідження.

В статье представлены результаты разработки теоретической модели и ее эмпирической проверки методики исследования авторитарной направленности личности. В исследовании предоставлена стандартизация методики «Опросник авторитарной направленности личности», определены ее валидность и надежность. Установлены связи между когнитивным, аффективным и конативным компонентами авторитарной направленности, толерантностью в общении и авторитарностью личности.

Ключевые слова: авторитарная направленность, психометрические исследования.

Abstract. In the article the results of theoretical model and its verification are set. The investigation has an approbation of "Authoritarian tendency of person Scale" enabling to measure authoritarian tendency's are set, validity and reliability are paid. The interconnection of cognitive, affective and conative components of authoritarian tendency, tolerance in communication and authoritarianism were obtained.

Keywords: authoritarian tendency, psychometric investigations.

Актуальність. Проблема авторитарності як властивості особистості в таких визначеннях, як «авторитарна спрямованість», «особистісна авторитарність», «авторитаризм особистості», розглядаються переважно у соціальній, крос-культурній та політичній психології у межах ідеографічного підходу до особистості. Однак у сучасній психодіагностиці недостатньо валідних та надійних методик, спрямованих на дослідження авторитарної спрямованості, які б відповідали усім психометричним вимогам. Тому постає проблема створення психологічного інструментарію, спрямованого на всебічний огляд названого феномену, який надає можливість виміряти авторитарну спрямованість особистості.

Метою дослідження є розробка та апробація методики дослідження авторитарної спрямованості особистості.

Виходячи з визначених Р. Альтмейером соціальних настановлень авторитарності, до яких автор відносить авторитарну підкору, авторитарну агресію та конвенціоналізм, Р.В. Меркель підкреслює, що такі установки виступають базовими для виявлення когнітивних, комунікативних та регулятивних виявлень авторитарності [1].

На думку Р.В. Меркель, на когнітивному рівні авторитарність виступає як специфічна модель організації соціального пізнання, світосприйняття, ментальності особистості; функція авторитарності, яка здійснюється на даному рівні, полягає у формуванні та підтримці ієрархічної картини світу. В авторитарному світогляді примус та підкорення владі є необхідними та найбільш ефективними конструктами розуміння соціальної взаємодії.

На регулятивному рівні, на думку автора, авторитарність виявляється у специфічній будові та функціонуванні емоційно-вольової сфери, посилюючи чи послаблюючи ті чи інші її властивості (цілеспрямованість, імпульсивність, тривожність, наполегливість тощо). Така специфіка пов'язується автором із владно-ієрархічною спрямованістю сприйняття та поведінки, а відповідні властивості формуються у ході інтерналізації цієї спрямованості. Автор робить припущення, що авторитарність в афективній сфері обумовлена властивостями, пов'язаними з авторитарною агресією – центральною установкою у трьохфакторній моделі Р. Альтмейера [2].

Авторитарність на комунікативному рівні виявляється як зміст інформаційного обміну (ідеями, задумами тощо) між людьми, так і в способах комунікації, організації сумісної діяльності. На думку Р.В. Меркель, авторитарність на комунікативному рівні утворює авторитарний контекст соціальної взаємодії та її відповідні форми (імператив, маніпуляція або підкора, залежність). Авторитарність на комунікативному рівні, на наш погляд, реалізується через поведінку особистості, втілюючись у конкретних вчинках, які відображають підкору чи маніпуляцію.

Таким чином, у нашому дослідженні ми виходили з положення про те, що авторитарна спрямованість особистості є цілісною особистісною структурою, яка включає когнітивний, емоційний та поведінковий (конативний) компоненти.

Виходячи із представлених теоретичних уявлень про існування особистісної диспозиції «авторитарна спрямованість», яка передбачає функціонування її когнітивного, конативного та когнітивного компонентів ми поставили мету кількісного вимірювання цієї особистісної диспозиції. Ми припустили, що вона характеризується інтраіндивідуальною стійкістю та розподілом близьким до

нормального.

На основі описаних вище феноменологічних проявів губристичної мотивації були сформульовані тридцять три первинних твердження, що імовірно відображають параметри авторитарності особистості. Для кожного твердження випробовуваним пропонувалося вибрати одну із п'яти варіантів відповідей: «зовсім не згодний», «скоріше не згодний, ніж згодний», «не можу визначитись», «скоріше згодний, ніж не згодний», «повністю згодний».

В досліджувану вибірку увійшли 230 чоловік — студентів ХНПУ імені Г.С. Сковороди, серед них — 137 жіночої статі та 124 — чоловічої. Вік випробовуваних варіював від 17 до 31 року.

Випробовуваним пропонувалося наступна інструкція: «Шановний респонденте, оцініть, будь ласка, в балах від 1 до 5, наскільки Ви вважаєте дані висловлювання вірними по відношенню до самого себе. При оцінці використовуйте наступну шкалу:

«зовсім не згодний 1 2 3 4 5 повністю згодний»

Обробка даних проводилася в пакеті StatSoft STATISTICA 6.

Надійність опитувальника. Першим кроком в обробці отриманих сирих даних була перевірка внутрішньої узгодженості опитувальника. Для цього розраховувалася статистика альфа Кронбаха для шкали, що включає всі 33 пункти. Величина альфа Кронбаха для шкали із 33 запитань склала 0,824, що є дещо вищою ніж мінімально прийнятна величина, яка дорівнює 0,7.

Нами були встановлені пункти опитувальника з розрахованою для них описовою статистикою, а також величинами показника альфа, якщо відповідний пункт буде видалений.

Встановлено, що деякі пункти опитувальника погіршують показники одномоментної надійності опитувальника та мають бути видалені. Так, показник альфа пункту 5 «Я намагаюсь відстоювати свою позицію в обговоренні важливих питань» становить 0,850, 12 «Я прагну керувати одногрупниками» – 0,854, 15 «Мене дратує критика в свою адресу» – 0,849, 25 «Студенти мають поважати традиції свого навчального закладу» – 0,852, 29 «Мета виправдовує засоби» – 0,849, 30 «Представники національних меншин мають поважати закони держави, у якій вони проживають» – 0,853, 32 «Молоде покоління має менш скаржитись та більше робити для свого майбутнього» – 0,849.

Виходячи із отриманих значень пункти 5, 12, 15, 25, 29, 30, 32 погіршують психометричний показник одномоментної надійності. Взагалі можна помітити, що для цих пунктів значення асиметрії та ексцесу вказують на значне відхилення від нормальності розподілу, що свідчить про те, що більшість випробовуваних займають більш крайні позиції при відповідях на ці пункти. Вони частіше або згодні, або не згодні з твердженням. Можна стверджувати, що дані пункти не володіють високою диференційною силою і їх можна виключити із кінцевої версії опитувальника. Видалення цих пунктів привело до збільшення величини альфа Кронбаха, яка становить 0,862 і є високою величиною внутрішньої узгодженості пунктів опитувальника авторитарності особистості.

Для пунктів 3, 9, 13, 14, 33 значення асиметрії та ексцесу також вказують на значне відхилення від нормальності розподілу, що свідчить про те, що більшість випробовуваних займають більш крайні позиції при відповідях на ці пункти. Вони частіше або згодні, або не згодні з твердженням. Можна стверджувати, що дані пункти не володіють високою диференційною силою і їх також можна виключити із кінцевої версії опитувальника.

Конструктна валідність опитувальника. Для виявлення внутрішньої структури методики проводився факторний аналіз. Як відомо факторний аналіз дозволяє операціоналізувати трактування методики як сукупності латентних факторів (шкал) і спостережуваних змінних (пунктів), виявити і проаналізувати структуру зв'язків латентних змінних досліджуваної методики з критерійними латентними і вимірюваними змінними, тобто визначити факторний склад і факторні навантаження результату методики.

Результати експлораторного факторного аналізу (з кутовим обертанням) представлені у таблиці 1. Було виділено три фактори, які не корелюють один з одним (перший та другий $r=0,021$, перший та третій $r=0,011$ та другий та третій $r=0,017$).

Таблиця 1

Результати експлораторного факторного аналізу «Опитувальника авторитарності особистості»

№	Зміст запитання	1 фактор	2 фактор	3 фактор
1	Я очікую від співрозмовника згоди зі мною	0,12	0,71	0,01
2	У конфліктній ситуації я йду на все, щоб мій опонент поступився	0,24	0,70	-0,06
4	У спілкуванні з друзями я намагаюсь зайняти позицію лідера	-0,06	0,61	0,25
6	У спілкуванні я прагну підтвердити свою точку зору	-0,02	0,69	0,21
7	У суперечці я завжди можу настояти на своєму	-0,02	0,54	-0,10
8	Я завжди вкажу співрозмовнику на те, в чому він неправий	0,21	0,52	-0,01
10	Фамільярність породжує неповагу	-0,13	0,44	0,50

11	Я люблю командувати оточенням	0,24	0,50	0,11
16	Мене важко стримувати роздратування під час суперечки	0,59	0,27	0,11
17	Мене виводять з емоційної рівноваги деякі недоліки людей	0,61	0,23	0,04
18	Неможна прощати нетактовні прощати бестактні шутки в свої адрес	0,62	0,10	0,14
19	Я часто втрачаю контроль над своїми емоціями, коли зі мною не рахуються	0,72	0,13	0,23
20	Я часто вихлопую негативні емоції на близьких людей, навіть коли вони ні в чому не винні	0,79	0,04	0,01
21	Зовнішній вигляд та поведінка представників деяких субкультур мене дратують	0,49	0,29	0,14
22	Я злюсь, коли представники деяких національностей гучно розмовляють у транспорті	0,68	0,03	-0,01
23	Я ледве стримую себе, коли у черзі переді мною опиняються старі	0,83	-0,06	0,07
24	Порушники дисципліни мають бути суворо покарані	0,17	-0,08	0,45
26	Я довіряю думці авторитетних людей	0,12	0,08	0,75
27	Для мене дуже важливий респектабельний зовнішній вигляд	0,17	-0,01	0,77
28	Я не бачу нічого поганого у демонстрації своєї переваги людей високого соціального статусу	0,41	0,10	0,57
31	Інтереси групи мають бути вище, ніж інтереси окремої особистості	0,10	0,04	0,60
Заг.дис.		4,26	3,15	2,32
Доля заг.%		20,30%	15,10%	11,70%

Перший фактор (інформативність 20,30%) утворили пункти: 23, 20, 19, 22, 18, 17, 16 (представлені у порядку зменшення факторного навантаження). Окрім представлених пунктів до змісту фактору близьким є пункт 21 із факторним навантаженням 0,49. Зміст пунктів, що утворили даний фактор, (наприклад, пункт 20 «Я часто вихлопую негативні емоції на близьких людей, навіть коли вони ні в чому не винні») вказує на те, що він може бути позначений як фактор афективного компоненту авторитарної спрямованості.

Другий фактор (інформативність 11,70%) об'єднав наступні пункти: 1, 2, 6, 7, 8, 11 (також перераховані у порядку убавання факторного навантаження). Психологічний зміст пунктів, що утворили цей фактор (показовим є пункт 1 із найбільшим навантаженням (0,71) «Я очікую від співрозмовника згоди зі мною» та 11 «Я люблю командувати оточенням») полягає в тому, що він відображає характеристики авторитарної спрямованості у поведінці та спілкуванні і може бути позначений як фактор конативного компоненту авторитарної спрямованості.

Третій фактор (інформативність 15,10%) об'єднав наступні пункти: 27, 26, 31, 28, 10 (також перераховані у порядку убавання факторного навантаження). Окрім зазначених пунктів, які увійшли до даного фактору, досить значний показник факторної ваги має пункт 24, який ми також умовно відносимо до змісту фактору. Психологічний зміст пунктів, що утворили цей фактор (показовим є пункт 1 із найбільшим навантаженням (0,77) «Для мене дуже важливий респектабельний зовнішній вигляд») полягає в тому, що він відображає когнітивні характеристики авторитарної спрямованості та спілкуванні і може бути позначений як фактор когнітивного компоненту авторитарної спрямованості.

Таким чином, кінцева версія опитувальника авторитарності особистості три фактора — афективний компонент авторитарної спрямованості (7 пунктів), конативний компонент авторитарної спрямованості (6 пунктів) та когнітивний компонент авторитарної спрямованості (6 пунктів). Дана психодіагностична методика відповідає сучасним вимогам до психометричного обґрунтування особистісних опитувальників.

Ретестова надійність опитувальника.

Повторне тестування однієї і тієї ж вибірки (50 чоловік) було проведено з інтервалом у два тижні. Кореляція між результатами першого та другого тестування виявилася на рівні $r = 0,713$, що свідчить про достатньо високу ретестову надійність опитувальника.

Побудова нормативної шкали.

Побудуємо вибіркочну нормативну шкалу для опитувальника. При розбивці на три інтервали граничні значення норми для показника афективного компоненту становлять 16-26 балів, для показника конативного компоненту – 14-23 балів, для показника когнітивного компоненту – 15-22 балів.

Таблиця 2

Описові статистики «Опитувальника авторитарної спрямованості особистості»

	Середнє значення	Мінімальне значення	Максимальне значення	Стандартне відхилення
Афективний компонент	21,142	7	35	5,602
Конативний компонент	23,724	8	30	4,286
Когнітивний компонент	20,418	6	30	4,155

Дискримінативна валідність опитувальника

Дискримінативна валідність «Опитувальника авторитарної спрямованості особистості» перевірялась шляхом визначення кореляційних зв'язків показників авторитарної спрямованості з показниками авторитарності особистості. Встановлено статистично не значущі зв'язки між когнітивним та конативним показниками авторитарної спрямованості особистості (0,07, $p > 0,05$), між конативним та афективним показниками авторитарної спрямованості (0,10, $p > 0,05$), між афективним та когнітивним показниками авторитарної спрямованості (-0,06, $p > 0,05$).

Встановлено негативний зв'язок між конативним показником авторитарної спрямованості та толерантною спрямованістю у спілкуванні за методикою С.Л. Братченка (-0,74, $p < 0,01$). (0,72, $p < 0,01$), між усіма показниками авторитарної спрямованості та показниками RWA-scale Б. Альтмеєра (позитивні авторитарності зв'язки із конативним показником – 0,53, з афективним показником – 0,52 та з когнітивним показником – 0,64).

Висновки.

Теоретична модель авторитарної спрямованості особистості у межах нашого дослідження представлена когнітивним, афективним та конативним структурними компонентами.

Стандартизація опитувальника авторитарної спрямованості особистості показала його високу надійність та валідність.

Кінцева версія опитувальника авторитарності особистості представлена трьома шкалами — афективний компонент авторитарної спрямованості (7 пунктів), конативний компонент авторитарної спрямованості (6 пунктів) та когнітивний компонент авторитарної спрямованості (6 пунктів). Дана психодіагностична методика відповідає сучасним вимогам до психометричного обґрунтування особистісних опитувальників.

Опитувальник має високу тест-ретестову надійність та може бути використовуватись для дослідження когнітивного, афективного та поведінкового (конативного) компонентів авторитарної спрямованості особистості.

Література:

1. Меркель Р.В. Взаимосвязь авторитарности с регулятивными и коммуникативными свойствами личности: дисс. ... канд. психол. н.: 19.00.01 / Р.В. Меркель, Казань, 2011. – 152 с.
2. Altemeyer B. Highly dominating, highly authoritarian personalities / B. Altemeyer // Journal of Social Psychology. 2004. - Vol. 144, № 4. - P. 421-447.